

**K.K.T.C
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ**

BOĞAZIÇI YALILARI İNCELEMESİ

**BENGÜ KEYKUBAT
IV. C
950051**

TEZİN DANIŞMANI : DOÇ. Dr. BÜLENT YORULMAZ

HAZİRAN 1999

LEFKOŞA / KIBRIS

İÇİNDEKİLER

Önsöz	3
Giriş.....	4
Abdülhak Şinasi Hisar.....	5-9
Mekan İle İlgili Unsurlar.....	10-14
Mekan İle İlgili Unsurların Açıklaması.....	15-23
Yiyecek Ve İçecek İle İlgili Unsurlar.....	23-24
Yiyecek Ve İçecek İle İlgili Unsurların Açıklaması.....	24-25
Genel İndeks.....	26-31
Kaynakça.....	32

ÖNSÖZ

Bu bitirme tez çalışması Yakın Doğu Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk edebiyatı kapsamı dahilinde yapılmıştır. Çalışma Abdülhâk Şinasi Hisar' ın Boğaziçi Yalıları adlı romanı (Aralık 1957 tarihli) baskısı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsam içerisinde bilinmeyen kelimeler çıkartılıp tahlil edilmiştir. Bu çalışmada beni yönlendiren her türlü yardımı ve eleştiriye esirgemeyen bitirme tezi danışmanı Doç. Dr. Bülent Yorulmaz' a teşekkür ederim.

Giriş

Boğaziçi Yalıları'nda yazar, içinde doğup büyüdüğü Rumelihisarı'ndaki kendi yalıları ile, sık sık gidip geldikleri Kanlıca'daki yengelerinin yalısı etrafında II. Abdülhamid devri yalılarının iç dünyalarından ve burada yaşayan insanlardan bahsediyor.

Yalılara tarihi ve estetik bir gözle bakmaktan çok, onları çocukluk hatıralarının ışığı altında canlandıran yazar, daha fazla, yalıların içlerini dolduran geçmiş zaman eşyalarıyla, mânevi çehrelerini meydana getiren insanlar ve bilhassa kadınlar üzerinde durur. Yazara göre Boğaziçi'nde teneffüs pislikleri temizlemeğe kâfi gelir. Burada hayat oldukça sessiz ve derinden yaşandığı için, akşamları birlikte çöküveren hüznün saatleri dışında, zaman mefhumunun adeta hiç farkına varılmaz.

Yazarın çocukluk dünyasını büyüleyen Kanlıca'daki yalı ve bu yalıda yaşayanlar ise, aslında, büyük medeniyetimizin haşmetiyle, Boğaziçi'nde yaşanan tarihin birer sembolüdür. Aile fertlerinin hepsini yaşlı kadınların meydana getirdiği bu yalı halkını hayata bağlayan tek bağ, din didiğini, âhiret inancı ve içinde yetişmiş oldukları medenî üsluptur. Konuşmaları, susuşları, söyleyen bu ümmi kadınlar, Boğaziçi'nin derin ve ruhları olgunlaştıran ikliminde büyümüşlerdir.

Boğaziçi'nde mevcut müesses nizam hayatın her köşesine öylesine sinmiştir ki, ermeni ve diğer misafir yabancı kadınların sandal gezintilerine çarşaf giyerek, yabancı erkeklerin, meselâ Pierre Loti'nin iki çifte bir kayık içinde başına fes geçirerek geldikleri görülür.

Kanlıca'daki yalıda küçük Abdülhak Şinasi'yi büyüleyen, masala benzeyen ve tek başına hayale dalınabilen bir eski zaman odası vardır. Küçük çocuk, geçmiş zamanla ilgili hulyalara dalmak, kaybolan zamanın içinde dolaşmak istedikçe, yalnız başına bu havuzlu odaya kapanır. Eski zamanları düşünmek, kaybolan harıraların rüyasını yaşamak alışkanlığının yazarda böylece daha çok küçük yaşlarda başlamış olduğu görüyoruz.

Yazar kitabın "Yıkılan yanı" bölümü ile yalılar ile birlikte hiçbir acıma duyulmaksızın yok edilen satılan ve dağıtılan bir medeniyete kendince bir ağıt yakar.

ABDÜLHAK ŞİNASI HİSAR (1888- 1963)

İstanbul'da (rumelihisarı) doğdu. Şinasi ile Abdülhak Hamit'e hayran olan babası, ona bu iki şairin isimlerini birleştirerek vermişti: Abdülhak Şinasi.

Galatasaray Sultanisi'ni bitirdikten sonra Paris'te Ecole Libre des Scianges Politiques'te okudu. (1905-1908) Pariste öğrencilik yıllarında Genç Türkler'in siyasi toplantılara katıldı. Ünlü Fransız yazar ve şairiyle (Maurice, Bares, Jean, Moreas, Emil Faguet ve Anatole France) tanıştı. Fransız öğrenci derneklerinde üye olarak bulundu.

1908 de yurda dönerek 1928 e kadar bazı yabancı şirketlerde çalıştı. Daha sonra Hariciyeci olark yurt dışı ve yurt içi memurluklar yaptı. 1948 de İstnbula döndükten sonra yalnız eserleri ile meşkul oldu.

Ömrü boyunca evlenmemiş olan A.Şinasi Çocukluk ve gençlik yıllarını Boğaziçi'de geçirmiştir. Candan bağlı olarak birçok eserlerine çevre ve onu edindiği Rumelihisarı'ndaki yalıları, 1918 de yanmıştır. Yazar 1948 den sonra ömrünü Cihangirde geçirmiştir.. 3 Mayıs 1963 te vefat eden A.Şinasi Hisar, Merkezefendi mezarlığında gömülmüştür.

Kişiliği ;

Abdülhak Şinasi Hisar, 19 yüzyıl sonu ile 20 yüzyılın başlarında Son parlak çağını zevk ve medeniyet birikimlerini yaşayan İstanbul yüksek tabakasına bağlı bir aydındır. Varlıklı ve kültürlü bir aileden gelmiş ve öyle bir ortamda yetişmiştir. Huzur, düzen ve incelik dolu bir çevrede geçen çocukluk yılları, bütün eserlerinin kaynağıdır.

Süzülmüş, arınmış bir ahlak ile terbiye geleneğini meydana getirdiği İstanbul efendiliği, kibarlık, (ve hastalık derecesine varan) maddi temizlik, mizacının ana hatlarını veririr. İnsanlardan kaçan, kendi özüne ve hatıralarına kapanık bir hali vardır. Sanki daha sonra yaşadığı günlerden hoşnut değildir'de , gerçekte yegane ömür saydığı çocukluk çağı içindedir. Çok değişen İstanbul'da , hafızasının hiç değiştirmeyerek belki sadece masallaştırdığı geniş zamanın manzara, adet ve şahısları arasında yaşamaktadır.

A.Şinasi, bu yüzden , ömrünü dolduran büyük toplum hadiselerine, savaşlar, ihtilallere devrimlere ilintisiz görünür. Değişen , bozulan ve her anlamda yıkımlara uğrayan İstanbul, ona gittikçe çoğalan bir ayrılık hissi bir geçmiş özlemi, yalnız kalış üzüntüsü vermektedir. Abdülhak Şinasi Hisar yeni bir devrin doğuşu değil ama köklü bir medeniyetin yıkılışına razı olmayan bundan da en fazla ıstırap duyan yazarımızdır.

Yazar dürüstlüğünü her şeyin ustunde tutarak devrim siyasi olaylarına kalemi ile hiç karışmaz görünen A.Şinasi, Fransız

edebiyatında derin bilgi sahibi olduğu kadar , Türk edebiyatının eski yeni bütün saflarını da yetki ve zevk ile benimseyip anlatn bir yazarımızdır. Eski şiirimizin çok güzel mısra ve beyitlerini topladığı Geçmiş Zaman Olur Ki ... adlı bir şiirgöldestesi vardır. Dostu ve hayranı olduğu Ahmet Haşım, Yahya Kemal, Nigar Hanım , Mehmet Rauf ve Pierre Loti'ye dair en güzel yazı ve eserlerden bir kısmı, A.Ş.'nin kaleminden çıkmaktadır.

Fikirleri:

A.Şinasi Hisar, elbette bir doktrin adamı değil fakat, kaleminin dokunduğu her temada felsefe havası bulunan yazıcılardandır.Hisar'ın dünyaya bakışı hayli karamsardır.Hayatın geçiciliği ve hiçliği, her şeyin bir gün yok olacağı tasası bütün eserlerinde yaygındır.

Hisar, İstanbul'un kendisini dahi, yaşanmış milli tarih, sanat eserleri, benzersiz tabiatı, türlü güzellikleri ve her tabakadan insanların yarattığı gelenekler içinde bir felsefe olarak benimser.Büyük bir özleyiş gibi, aşk derecesine varan bir istek halinde o geleneklere bağlılık gösterir.A.Şinasi, hayaline, bütün zenginliğiyle topladığı bu milli ve yerli hayatı, şaşırtıcı bir kudret ile gözler önüne sermektedir.

Bunun yanı sıra, A.Şinasi'nin sosyal görüşleri: "**Milliyetçilik**" kelimesiyle özetlenebilir.Nitekim ölümünden sonra Dünya gazetesinde (31 Mart- 12 Nisan 1967) yayımlanan hatıralarına "**Bir Milliyetçinin Not Defteri**" adını koymuştur.

Türler:

Hisar, **Makale, Hatıra, Roman, Büyük ve Küçük Hikaye, Monografi** türlerine girebilecek yazılar ve eserler vermiştir.Fakat edebi türleri birbirinden kesin hatlarla ayırmak ve her türü birtakım kurallar ile sınırlamak yolunu hiç sevmeyen yazarın, hemen bütün eserlerinde aynı üslubun ve aynı tahkiye tarzının yarattığı bir tek hava görülür.

1920 den beri (ilkın Dergah dergisinde) yazdığı **Makale**'lerinin çoğu edebiyat ve sanat üstündedir.Bunlar gazete ve dergilerde kalmıştır.

Monografi ve inceleme yazılarının bir kısmı kitap halinde çıkmış, bir kısmı ise **İstanbul ve Pierre Loti** (1958) **Yahya Kemal'e Veda** (1959) **Ahmet Haşım Şiiri ve Hayatı** (1963) adlı eserler olmuştur.Bunlar birer kuru inceleme eseri olarak değil, hatıra çeşnisinde yazılmışlardır.

A.Şinasi'nin romanlarından sonra en önemli eserleri "Boğaziçi Medeniyeti" etrafında yazılmış **Hatıra**'lardır.**Boğaziçi Mehtapları** (1943) **Boğaziçi Yalıları** (1954) **Geçmiş Zaman Köşkleri** (1956) adlı kitaplardan toplanan hatıralar, bir bakıma, altmış yıl önceki İstanbul hayatlarının bir romanı, ayrıca Boğaziçi'nde en yüksek derecesine ulaşmış kültür, yaşama ve tabiat güzelliklerinin yorumları, tahlil ve tasvirleri sayılmalıdır.

Bu eserlerde yalıları, mehtapları, saz alemleri, şehrayinleri, ünlü ve ünsüz kişileri, paşaları, beyleri, uşakları, hizmetçileri, türlü kadın giyimleri, hayat anlayışları ve yalıların iç düzeni ile tasvir ve tahlil edilen Boğaziçi en fazla şahsiyet tanıdığı zamanda yani 20 yüzyıl başlarında ele alınmıştır. Her şey bir “geçmiş zaman” avası içinde bir masal edasında verilmiştir. Adeta perilerin yaşadığı bu alemde her şey güzel hep huzur ve ferahlık içindedir. Orda cennetdekini andıran bir ömür sürülür. Yazar mutlu bir çocukluk dünyası içinde hiç bozmaksızın çıkardığı tasarılar duyular ve hayaller çekici bir usulde bürünmüştür. O alemin çocukluğunda yaşamamış ve doymamış olanların dikkatinden kaçabilecek bambaşka derin bir gözle semt ve manzaraların baş döndürücü lezzetini bize sunar. Bir sanat büyücüsü gibi çevre ve insanların yalnız güzel ve hayali yanlarını gösterir. Bakmaya değmeyecek veya çirkin olan köşeleri gözlerden saklamaya bilir.

Yalnız İtalyanların değil bütün dünya edebiyat ve sanatlarının tükenmez kaynağı olan bir Venedik aleminde vardır. Gondolları kürekleri, köprüleri şarkıları ve serivenleri ile bu alem nice eserlerde görünmüş nice tablolara nak olmuş nice roman piyes ve filimlere konular vermiştir. İşte A.Ş.’nin Boğaziçi Mehtaplarında yeniden dirilttiği alem kayıkları mehtapları ve musikileri giyim kuşamları ve yüzlerce aşk serüveni ile venedik zevklerinden bin kat daha şahsiyetli daha güzel ve çekicidir.

Yazarlarımız şair besteci ve ressamlarımız bir Boğaziçi sanatı yapmakta hayli geç kalmış görünürler. A. Şinasi Hisar öyle gerekli bir sanatın üstünden en fazla ve en büyük aşk ile durmuş yazarımızdır. Ondan başka Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tapınar Rüsen eşref Ünaydın ve Semiha Ayverdi de Boğaziçini en güzel anlatmış olanlardır.

Romancılığı ;

Abdülhak Şinasi Hisarın roman veya büyük hikaye denebilecek üç eseri vardır : Fehim Bey ve Biz (1941) , Çamlıcadaki Eniştemiz (1944) , Alafıncılığı ve Şeyhliği (1952).

1921 den beri yazıları çıkan A.Şinasi asıl ününü (bilhassa 1942 C.H.P. Roman Mütefakında derece alın Fehim Bey ve Biz) kazanmıştır. Almanca Fransızca ve başka dillerde çevrilen Fehim bey ve Biz ‘den sonra A.Şinasi türk roman yazarlarının büyüklerinden biri sayılmıştır.

A.Şinasi Hisar romanlarına belki tahlil ve düşünce romanı denebilir. Fakat onun eserleri bildiğimiz roman çeşitlerinden birine katmak zordur. Alışılmış romanlardan apayrı bir tekni ve tehkiye tarzı denemiştir . Zaten yazar romanın bir tarifi bir kuralı olmayacağı görüşünü bir çok yazılarında belirtmiştir.

Olaylar ;

A.Şinasi nin olayları başlıca bir olay etrafında toplanmaz ince ruh tahlillerini meydana getiren küçük ve karmaşık vakklardan kurulur. Yazar olaya önem vermediği gibi onu planlamak bile istememiş havasındadır. Romnlarını hayatın herhangi bir noktasından başlamış hissiyle okuruz bitirdiğimiz zamanda bir sonuca varmış gibi olmayız zaten olay A.Şinasi nin en az umursadığı bir roman unsuruur. Bunu yazılarında belirtmiştir.

Kişiler ;

A.Şinasi nin romanlarında ki üstünlük de karakter yaratma ustalığı olarak gösterilir. Bilhassa Fehim Beyi ; Türk romanları içerisinde en kuvvetli olan bir tip örneği sayılır. Ve onu George Duhamel in Salavine'ine Servates 'in Don Kişot 'una Gençarov Un Obimov 'una denk tutanlar eksik değildir.

Bu romanlarda sadece kuvvetli bir tip ve onun etrafında önemsiz kişiler toplanmıştır. Ama bu tip bütün genişliği ve derinliği ile ruh ve maddesiyle hayalleri hayalleri ve iç dünyası ile tanımıştır. Ruhların her köşesini aydınlatmıştır. Bütün karmaşasıyla iç-insanı ortaya koymuştur. Onun türlü olaylar hayeller ve toplum değişimleri karşısında tavır ve tepkilerini sezdirmiştir.Hatta bütün romanı o tip 2I anlatmak için yazdığı söylenir. Belkide bütün eserleri tek kişiyi anlatmaktadır. Çünkü çamlıcadaki Eiştemiz Ali Nazım Bey tiplerinde bile Fehmi Beyi hatırlamamak mümkün olmaz.

Romanlardaki bu tek tipler yazarın çokluğundaki tanıdığı ve kimseye benzemeyen mizaçlarıyla yakından ilgilendiği kişilerdir.

A.Ş.Hisar'ın kahramanları çok yüzlü ve çok hüviyetli kişilerdir. Herkese bazen bazen akıllı bazen deli görünürler. Kuruntulu çekingen ve hayalperesttirler. Aşırı ve tuaf tasarılar peşinde ömür geçirirler. Bir Osmanlı eşrafı durumundan başlayıp sonra devlet düşkünü olurlar .Çocukların, kadınların cahil ve bilgili kimselerin görüş açılarna göre ayrı ayrı karakter taŞIRLAR. Arasına muhittin diline düşen güldürücü garip şaşırtıcı hadiselerle kahraman olurlar.

Çokçası hem sık raslanır hemde hiç bulunmaz hem orta-karar hem olağanüstü vasıflarla görünen bu kahraman 'larda yazar insan soyunun ortak vasıflarını tutku ve özleyişlerini arayıp bulmuştur.

Abdulkhak Şinasi kahramanlarına istediği kalıbı düşünce veya eğilimi vermek isteyen değil tersine onların karakter ve meyillerine uymaya çalışan özlü bir romancıdır. Çünkü insanı anlatmak çok zor bir iştir. O kendine bağlı robotlar yapmaktan sakınmıştır. Bu yüzden kişilerin

iç ve dış davranışlarına bağlı kalmış, onları dikkatle inceleyip kendi tasavvurlarını da katarak yazmayı tercih etmiştir.

Çevre ;

A.Şinasi romanlarına çevre olarak atmış yıl önceki İstanbul'un Çamlıca , Adalar ve Boğaziçi gibi hem zengin hem deniz kıyısına (veya yakınına) düşen hem şahsiyetli hemde Türk muhiti olan semptlerini seçmiştir. Çevreyi tasvir ederken kendi duygu ve hayallerini katmaktan geri durmaz. Panteist (mutasavvıf) bir bakışla süzdüğü manzarayı ve nesnelere çokluk canlı varlıklarını gibi ele alır. Çevrenin insan duygularından ayrılmayacağına inaanmıştır:

Zaman :

Ahmet Hamdi Tanpınar bir yana hiçbir yazarımız zaman fikri ve zaman meselesi üstüne A.Şinasi Hisar kadar eğilmemiştir. “ Maziye artık hiç kimse değiştirmeyeceği için severiz. O elimizden geçen zamanların gidip toplandığı bir iklimdir”. Diyen yazar bütün eserlerinde bir geçmiş zaman peşinde”dir Bütün yazı malzemesini o bitimsiz hatrarlar ülkesinden çıkarmıştır. Hisar için zaman geçmiş günleri diriltmekten daha fazla bir şeydir. Bir felsefe ortamıdır. Hatta zaman onun romanlarda bir kahraman gibidir.

Üslup ;

Halit Ziya gibi Abdulhak Şinasi içinde roman her şeyden önce bir üslup işidir. Belki sadece anlatıştır.

“Birinci derecede mühim olan şey üslup meselesidir. İki de birde Romanda edebiyat yapılmamalıdır! Roman şairane olmamalıdır! Üslup itinası romanı bozar” gibi öyle şeyler iştiriliyorki bunların hepside ayrı şaşırtıcıdır. Anlaşılyorki birçokları üslubu dıştan bir esvap gibi vicut üstüne konan bir süs sanmaktadırlar. Halbuki üslup dışardan takılan bir süs değil vicudun kendi güzelliğidir.

Yazmaya başlayınca bir sanatın biricik vasıtası olan lisana hürmet etmek onu elden geldiği kadar yanlışsız doğru ahenkli güzel ve her kelimesi yerinde tadını çıkartarak kullanmaya itina etmek gerekir. Bunları söyleyen A.Şiansi çok mecazlı süslü uzun ve dolaşık cümlelerden örülü bir yazı dilini benimsemiştir.Yazı diline ısrar etmiş ve konuşma dilini benimsememiştir. Konuşur gibi yazmanın açık yalın kısa cümleler kurmanın aleyhinde olduğu için romanlarında söyleşme bölümleri bile pek azdır. Köylü ve halk taklidi sözlerle hele hiçbir yer vermemiştir.

MEKAN İLE İLGİLİ UNSURLAR

-A-

Anadoluhisarı 10,47,54,66,102,109

Apartman 65

Arabistan 92

Arnavutköy 54

Avlu 56,68, 109

Avrupa 26,61,90

-B-

Bahçe12,15,17,18,20,21,23,24,30,37,40,59,60,62,67,68,69,72,74,76,79,80,84,66,112,113,114

Bebek 9,53

Bina 16,18,19,69,68

Beşiktaş 47

Bizans 26

Boğaz 22,29,35,41,42,44,47,50,51,58,69,80,93,98,99

Boğaziçi
7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,23,25,26,27,28,30,31,32,33,34,35,36,38,39,40,41,42,44,45,46,47,48,49,50,54,57,58,59,60,61,63,64,66,67,69,73,77,79,80,83,84,85,95,96,97,101,102,103,107,108,109,114

Büyükkada 78

-C-

Camekan 77

Cami 7,10,18,

Cennet 18,23,31,33,43

-Ç-

Çalılık 90

Çamlıca 48

Çiflik 82,

-D-

Dere 47,53,72,

-E-

Ev 9,18,25,36,55,67,71,88,90,

-F-

Fabrika 77,90,

-G-

Galarasaray 58,59,

Galatasaray Lisesi 87

Göksu Deresi 10,

Göksu Karsı 47,50,510

-H-

Haliç 92

Haremlik 16,18,19,67,68

Hücre 23

-İ-

İstanbul 26,30,42,44,48

İstinye 47

-K-

Kandilli 54

Kanlıca 10,15,52,53,66,66,76,78,79,86,87,109,111,113

Kayıkhane 17,43,

Konak 47

Koru 12,118,23,24,

Köşk 9,12,18,68,77

Köy 9

Kulübe 23

-L-

Limonluk 76,77,79,80

Lokanta 9

London 90

-M-

Mahalle 7,8,30,47,66,72

Mektep 8,45

Mescit 9

Mezarlık 9,10,11,12,13,66,79,112

Mısır 28,48,60

Mutfak 43

Müze 89

-O-

Oda
15,16,17,18,19,22,40,56,62,68,70,73,74,75,76,78,79,80,81,82,83,84,85,86,87,88,92,93,95,96,97,110,111,114

Otel 9

-P-

Paris 31

Pastahane 9

Paşabahçe 47

-R-

Rihtım 42,56,60,67,68,74,113,114,115,

Rumelihisarı 9,10,11,47,53,54,66,69,78,102

-S-

Sahne 65,66

Saray 16,18,19,47

Selamlık 16,18,19,68,71,113

Sofa 15,16,17,18,69,70,73,74,76,86,90,111

-T-

Tekke 9

-Ü-

Üsküdar 47,91

-V-

Venedik 25,26

-Y-

Yalı

7,8,9,12,14,15,16,17,18,20,21,22,23,24,25,26,28,36,40,41,42,43,48

50,51,53

Yeniköy 54

MEKAN'LA İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI

-A-

Anadolu hisarı : İstanbul'da Boğaziçi'nin Anadolu kesiminde Beykoz ilçe sınırları içerisinde bir semt. Adını Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı bir adı da Güzelcehisar olan Anadolu Hisarı'ndan alır. Hisar, Göksu deresi ağızıyla Boğaz arasındaki dar toprağa kurulmuştur. Yerleşme sahası buradan kuzeye doğru kıyı boyuna yamaçlara Göksuya daha güneyde küçüksu ve Göksu çayırındaki sırtlara yayılır. Anadolu hisarı güneyde kandilli kuzeyinde kanlıca ile bir yerleşme bütünü meydana getirir. Nüfusu 13959'dur.

Arnavutköy : İstanbul boğazının batı yakasında kuruçesme ile bebek arasında yer alan bir semt. Dik yamaçlar önünde yalın bir şerit meydana getirir. Akıntıburnu'nda kıyı denize doğru ilerler, iskele burnun güneybatısında yer alır. Arnavutköy gerisindeki sırtlarda çilek yetiştirilir. Beşiktaş ilçesine bağlıdır. Nüfusu 22468'dir.

-B-

Boğaziçi : Karadeniz'i Marmara üzerinden Akdeniz'e bağlayan iki boğazdan Kuzeyde olan İstanbul boğazının iki yakasına verilen ad. Boğaziçi'nde karşılıklı kıyılar birbirinin kıvrımlarını izler. Az çok sert dirseklerle doğrultu değiştirirler. Boğazın kuzey ve güney uçlarında kıyılar Kuzey-Doğu-Güneybatı doğrultusunu gösterdikleri halde orta kesimde bu genel doğrultuya dik Kuzeybatı-güneydoğu-kuzey-güney doğrultulu parçalar vardır. İki kıyı arasındaki aralık, Boğazın devamı boyunca sürekli olarak değişir. Birçok yerde ağaçlıkların ve bahçelerin örttüğü dik yamaçlar Boğaza kavuşan vadilerin ağızında kesintiye uğrar. Dik yamaçlar önünde daima ince bir şerit halinde olan yerleşme vadi ağızlarında genişleyip içeriye sokulur. Boğaz kıyılarını meydana getiren kayalar, boğazın kuzey ağızı yakınında ikinci zaman sonuna ait volkanik unsurlardan geri kalan kesimlerde ise genellikle birinci zaman ortalarına ait killi şist, kumtaşı mavi renkli kireç taşı gibi maddelerden oluşur. Dik

yamaçlar su altında da kısa bir kesintiden sonra devam eder. Bu dik yamaçların üzerinde oldukça geniş ve az çok dalgalı düzlükler yer alır. Bu düzlükler üzerinde ise yer yer sert kayaçların belirlediği tepelere rastlanır. (Çamlıca gibi)

Büyükada : Marmara denizinin kuzey doğusunda kümelenen Adalar'ın en büyüğü. İstanbul ilinin Adalar ilçesinin merkezidir. İstanbul'un en tanınmış yazlıklarında biridir. Büyükada esas bakımından bir zamanın kıvrımlı kayaçlarından yapılmış engebeli bir toprak parçasıdır ve orat kısmında bir boyun ile birbirine bağlanmış iki tepeden meydana gelir. Büyükada'nın toplu yerleşme alanı kuzey kesminde toplanır. Vapur iskelesi çarşı hükümet konağı otellerin çoğu burada toplanır. İskeleden başlayarak adayı çepeçevre dolaşan bir yola "Büyük tur" adı verilir; iskele ile adanın ortasındaki boyun arasında uzanan dolaşma yoluna da "Küçük tur" denir. Bu yollarda araba gezileri yapılır. (Motorlu araç kullanılmaz) Çamlıklar arasında ise yayalar için patikalar vardır. Adanın yerleşmiş kısmında iskelenin batısında Nizam caddesi uzanır ve buradan Dil denilen çamlık çıkıntıya ve başlıca plajların bulunduğu Yörükali'ye varılır. Büyükada'nın güzel manzarası bakımlı çamlıkları temiz havası ve denizi yazın buraya birçok insanı çeker.

Büyükada ortaçağda Bizans ile ilgili birtakım olaylara sahne oldu. Manastırlarla donatıldı, bazen de imparatorluğun ileri gelenlerine sürgün yeri olarak kullanıldı. İstanbul'un fethi sırasında Baltaoğlu Süleyman Bey tarafından ele geçirildi. O sırada adada bir kale bulunmaktaydı. XVII yy'ın ikinci yarısında Evliya Çelebi Büyükada'da 200 rum evi bulunduğunu kaydeder. Ada bazı veba salgınları sırasında sığınak olarak kullanıldı. XVIII.yy'ın ikinci yarısından itibaren vapur seferleri başladıktan sonra buraya halkın ilgisi çoğaldı.

-Ç-

Çamlıca : İstanbul'un Anadolu yakasında Üsküdar'ın 4 km doğusunda iki tepe kuzeyde Büyük Çamlıca, güneyde küçük çamlıca bulunur. Tepelerin adı eskiden ço geniş yer tuttuğu anlaşılan, şimdi yer yer kümeler meydana getiren ve genişletilmesine çalışılan kızılçam, fıstık çamı v.d. korularından ileri gelir. İstanbul'un en güzel görüşlerinden biri bu tepelerden seyredilebilir. Çamlıca tepeleri kuvarsit ve arkoz gibi sert kum

taşından oluştuğu ve çevresindeki killi şist ve kireçtaşlarına göre aşınma daha dayanıklı olduğu için yüksek kalmıştır. Çamlıca'ların yamaçlarında tanınmış su kaynakları bulunur. Tepelerin çevresinde İstanbul'un banliyo mahalleleri gelişmektedir. Büyük ve küçük çamlıca arasındaki Kısıklı'dan Üsküdar Şile geçer.

-G-

Göksu Deresi : İstanbul boğazının Anadolu yakasında Anadoluhisarı yakınında Boğaza dökülen dere. Göztepe'nin güney yamaçlarından inen set yataklarının birleşmesiyle meydana gelir ve tepelik bir alanda hafif bükümler çizerek Göksu çayırı denilen düzlüğün kuzey kenarında denize dökülür. Aynı ovanın güney kenarından da küçüksu geçer ve Göksu kasrı yanında denize ulaşır. Bu ikiz akarsuya batı dillerinde Asya tatlı suları denilir; bu ad Bizans devrinde Göksu'ya verilen Potamion (küçük ırmak) adından türemiş.

Göksu Kasrı : Küçüksu iskelesine yakınlığı sebebiyle küçüksu kasrı da denir. 1. Mahmud'un sadrazamı Divittar Mehmed Paşanın Göksu deresi kıyısında padişah için yaptırdığı ahşap kasır (1751-1752) kasra, güneyindeki tepeden su getirilerek havuz ve sebil de eklendi. Ahşap yapı, Selim III ve Mahmud II zamanlarında onarıldı. Abdülmecid. zamanında yıktırıldı ve bugünkü biçimiyle kargir olarak yeniden yapıldı.(1856). Kasır bir bodrum üzerinde yükselen iki kattan meydana gelir. Her katta sofaya açılan birçok oda vardır. Dış görünüşünü çok sade bulan Abdülaziz, kasrın cephesini kabartam süslerle donattırdı. bu süslerde belirli bir uslu p özelliği yoktur. Bahçeyi çeviren parmaklık ve bahçe kapıları da aynı şekilde süslenmiştir. Kasrın kuzey tarafına III. Selim valide Mihrişah sultanın hatırasına mermerden bir  eşme yaptırdı.  eşme küçük bir ana kubbe ve dört küçük süs kubbesiyle örtölüdür. Çeşmenin bitişiğinde bir namaz ah sofası yer alır. Kasrın karşısında yine valide Mihrişah sultan adına yaptırılmış olan küçüksu mescidi vardır. Bu yapı son yıllarda yıkıldı.(1956) Göksu kasrı 1968-1969 kışında yeniden onarıldı.

Haliç :İstanbul şehrinin, İstanbul ve Beyoğlu semtlerini ayıran yani İstanbul'un iç limanına verilen ad. Bizanslılar zamanında Altın boynuz adı verilen kaya Osmanlı devrinde Hali-c I Konstantiniye de denirdi. İstanbul halici Kağıthane ve Alibey derelerinin birleşen ağzın deniz istilasına uğraması ile oluştu. Haliç sözü geçen iki akarsu kavşağından Sarayburnu Tophane arasına kadar kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda 8 km uzanır, en geniş yeri Kasımpaşa-Cibali arasında 700 m'ye varır ve bu kesim derelerin getirdiği alüvyonlar yüzünden hızlı bir dolma halindedir.

Aşağı kesimde ise derinlik fazladır; Unkapanı köprüsü altında 40, Karaköy köprüsü altında da 60 m'yi bulur. Bu köprüler XIX. yy'dan beri Haliç kıyıları arasında karşıdan ulaşımı sağlar.

Haliç üzerinde eskiden Kağıthane deresi ağzına kadar çıkan küçük yolcu vapurları şimdi Eyüp ile Kraköy köprüsü arasındaki iskelelere uğramaktadır.

Osmanlı devrinde güneyde İstanbul şehrinin surlarının boyladığı Haliç'in başka kesimlerinde Eyüp ve kasımpaşa gibi şehir semtleri çevresinde bağ ve bahçeler arasında konaklar vardı ve kayıklarla Kağıthane'ye gezmeye gidilirdi. XX.yy' da Haliç İstanbul'un bir sanayi ve orta halli halk için oturma semti olmuştur.

Haremlik : Saray konak gibi büyük evlerin yalnız kadınlara cariyelere odalıklara ayrılan bölümüne verilen ad.

Bir toplantıda kadınların ayrı olarak oturduğu yer.

-İ-

İstinye : İstanbul boğazının orta kesminde Rumeli kıyısına derince sokulan İstinye koyu kenarında bir semt. İlkçağda burada Karadenize çıkan ve oradan gelen gemiler barınırdı. Adak yerleri vardı. Ortaçağda da Bizans İmparatorlarının sarayları bulunuyordu. Bu devirde Bizans'a akın yapan Karadeniz kavimlerinin de istinye koyunu demirleme yeri gibi kullandıkları oldu. İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra burası gelişti. İstinye'de yerli Rumlarla Türk gemici ve balıkçı aileleri otururlardı. İleri gelenlerin yalıları vardı. II Bayazid'in kızı Neslişah Sultan burada bir mescit yaptırdı. Öteden beri özellikle cezayirli Gazi Hasan Paşa zamanında burada gemi yapım ve onarım tesisleri kurulmuştu. Cumhuriyet devrinde kurulan gemi tamirhaneleri ve havuzlar bugün Denizcilik bankası tarafından işletilir.

-K-

Kandilli : Boğaziçi'nin Anadolu yakasında Vaniköy ile Anadoluhisar'ı arasındadır. Boğazın dar bir kesiminde karşı yakadaki Bebek koyuna doğru ilerlemiş yüksek bir burun meydana getirir. Bu burunun önünden de hızla Kandilli akıntısı geçer. Boğazın bir dirsek meydana getirdiği yerde eskiden beri geceleri bir fener yakılmasından dolayı semt Kandilli adını aldı. Eskiden buraya Nikopolis, Molterino ve Perirrous da deniliyordu. Kandilli'nin Akıntıburnu'nda manzaranın güzelliğiyle ün kazanmış ve köşklerle süslenmiş bir padişah bahçesi vardı. III. Murad buraya sık sık gelirdi. 1. Mahmud devrinde Kandilli'deki saray onarıldı. (1751-1752). Ayrıca cami ve çeşmeler kıyı boyunda yalılar yapıldı. Kıyıya hakim bir düzlük üzerinde II. Mahmud'un kızı Adile Sultan'ın bir sarayı vardı. Kandilli ile Vaniköy arasındaki dik kıyı üzerinde de II. Mahmud'un icadiye köşkü bulunurdu. Kırım savaşı sırasında İngiliz

askerlerinin oturduğu bu köşk o sırada yandı sonradan buraya Kandilli rasathanesi yapıldı.

Kanlıca : İstanbul'da Boğaziçi'nin Anadolu yakasında bir semt. Anadolu hisarı il eçubuklu arasında Emirgan'ın karşısında Boğaza doğru küt bir çıkıntı meydana getiren bu kıyıya Eskiçağda Phrixu Zimen denirdi. Kanlıca'nın hemen güneyinde de eskiden Phiela (manoli) körfezi denilen Kanlıca köyü bulunur. Bülbul deresinin ağzında yer alan bu koy Osmanlı döneminde özellikle XIX. yy'da mehtap şenlikleri ile ünlüydü Kanlıca adının, kağrı arabası kullandıkları için Kanglı denilen bir Türk kabilesinin bu yerle bir ilgisi bulunmasından türediği ileri sürülür. Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden İskender Paşa Mimar Sinan'a burada bir cami ve hamam yaptırdı. I. Mahmud devrinde yaptırılan Mihrabad köşkü kaya hakim bir yamaçtı. Kanlıca koyuna, IV. Murad devri şeyhülülasıyla Bahai Körfezi de denildi. Kanlıca ile anadoluhisarı arasında Amcazade Hüseyin Paşa'nın XVII. yy sonunda yaptırdığı yalı hala durmaktadır. Kanlıcanın süt ve yoğurdu eskiden beri ünlüdür.

Kayıkthane : Kayıkların çekilip bağlandığı üstü örtülü yer. Sahilde yapılan kayıkhanelerin içinde hem yerden kazanmak hem de tekneleri rutubetten korumak için belirli yükseklik ve genişliklerde raflar bulunur tekneler bu rafların üzerine yerleştirilir.

-M-

Mescit : Secde edilen namaz kılınan yer anlamına gelen mescit islam dininin doğuşuyla ortaya çıktı. Müslümanlığın ilk yıllarında toplu olarak ibadet edenlerin sayısı oldukça azdı. Hepsinin küçük

bir yapı içinde toplanması kolaylığı vardı. Bu yüzden Hz. Muhammed kendisine bağlanan ileri sürdüğü inanç ilkelerini benimseyen bütün müslümanları aynı çatı altında toplayabiliyordu. Zamanla mescit üstü kapalı etrafı duvarla çevrili bina anlamında kullanılmaya başlandı.

-R-

Rıhtım : Bir akarsu veya deniz kıyısında indirme bindirme veya yükleme boşaltma amacıyla yapılan duvarla yükseltilmiş yer. Rıhtımlar tahta kütükler demir putreler üzerinde geçici olarak kurulur veya taş ya da beton duvarlar halinde inşa edilir. Rıhtım temelleri su çekildiği zaman atılır.

Rumelihisarı : Fatih Sultan Mehmed'in Boğaziçi'nin Rumeli yakasında yaptırdığı hisar Bebek-Baltalimanı koyları arasında genişçe bir çıkıntı meydana getiren eski Hermaion burnu üzerindedir. Hisarın yeri seçilirken Boğaziçi'nin en dar kısmındaki bu noktanın askeri bakımdan durumu hesap edilmiş karşıdaki Anadoluhisarı ile boğaz geçidini kapaması düşünülmüştür. Geçiş makaslamada ateşsel önleme ve akıntılar yüzünden gemilerin hisarın yapıldığı kıyıya yaklaşmak zorunda kalması hesaplanmıştır. Hisar üç büyük kuleye dayanan dikdörtgene yakın bir plandadır. Kuzeyden güneye doğru uzunluğu 250 m'dir. Duvarları genellikle 5 m. ve yaklaşık olarak İstanbul surlarının iki misli kalınlıktadır. Hisarın beş kapısı vardır. Dağ kapısı, Dizdar Kapısı, Hisarpeçe, Sel Kapısı, İstihkam kapısı.

-S-

Selamlık : Saray, köşk ve konaklarda erkeklere ayrılmış bölümdür.

Selamlık haremnden ayrı olarak yalnız erkeklerin oturabildiği bir kısımdır. Evin erkekleri özel işlerinin dışındaki vakitlerini genellikle selamlıkta geçirirler misafirlerini burada ağırlarlardı. XVII.yy'a kadar selamlıklar ev sahibinin resmi çalışma dairesi durumundaydı.

Haremle selamlık arasındaki bağlantı dönme dolaplarla sağlanırdı.

-T-

Tekke : Bir tarikata bağlı kimselerin (Şeyh ve dervişlerin) içinde yaşadıkları günlük ibadet ve törenlerini yaptıkları yere verilen ad.

-Y-

Yeniköy : İstanbul'da Boğaziçi'nin Rumeli yakasında İstinye ile Tarabya arasında bir semt. Boğaz kıyıları burada doğuya dönük bir çıkıntı meydana getirir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde yeniden kurulmuş olduğu için bu adı aldı. Buraya ilk yerleşenler karadeniz kıyı halkıydı. Evliya Çelebi XVII. tt ortalarında buranın 3000 evli ve bağlı bahçeli bir kasaba olduğunu yazar. Yeniköyde Güzelcealipaşa,Zenbilli Ali Efendi'nin oğlu Fazlı Efendi ve Mullaçelebi camileriyle bir halveti tekkesi vardı. Bugün de yeniköy

Boğaziçi'nin seçkin oturma semtlerinden sayılır. Asya kıyısındaki Beykoz ile sıkı bağılılığı vardır.

YİYECEK VE İÇECEK İLE İLGİLİ UNSURLAR

Haşhaş 109

Limonata 85

Lokum 71

Meyve 44,58

Şarap 81

Şeker 8

Şerbet 71,85

Tatlı 41

Turunç 80

YİYECEK VE İÇECEKLE İLGİLİ UNSURLARIN AÇIKLAMALARI

-Ş-

Şerbet : Meyve suyuna şeker karıştırılarak veya bala belli miktarda su katılarak yapılan bir türlü içecektir.

Ancak düğün töreleri şerbet içme bir genç kızın nişanlandığının ertesi günü kız evinde yapılır. Davetlilere nişan haberi verilir ve ardından yapılacak evliliğin tatlı bir düzeni olması için şerbet içmek yerleşmiş bir adetti.

GENEL INDEX

-A-

Anadoluhisarı 10,47,54,66,102,109

Apartman 65

Arabistan 92

Arnavutköy 54

Avlu 56,68, 109

Avrupa 26,61,90

-B-

Bahçe

12,15,17,18,20,21,23,24,30,37,40,59,60,62,67,68,69,72,74,76,79,80,84,6
6,
112,113,114

Bebek 9,53

Bina 16,18,19,69,68

Beşiktaş 47

Bizans 26

Boğaz 22,29,35,41,42,44,47,50,51,58,69,80,93,98,99

Boğaziçi

7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,23,25,26,27,28,30,31,32,33,33,34,35,36,38,39,40,41,42,44,45,46,47,48,49,50,54,57,58,59,60,61,63,64,6
6,67,69,73,77,79,80,83,84,85,95,96,97,101,102,103,107,108,109,114

Büyükkada 78

-C-

Camekan 77

Cami 7,10,18,

Cennet 18,23,31,33,43

-Ç-

Çalılık 90

Çamlıca 48

Çiflik 82,

-D-

Dere 47,53,72,

-E-

Ev 9,18,25,36,55,67,71,88,90,

-F-

Fadrika 77,90,

-G-

Galarasaray 58,59,

Galatasaray Lisesi 87

Göksu Deresi 10,

Göksu Karsı 47,50,510

-H-

Haliç 92

Haremlik 16,18,19,67,68

Haşş 109

Hücre 23

-İ-

İstanbul 26,30,42,44,48

İstinye 47

-K-

Kandilli 54

Kanlıca 10,15,52,53,66,66,76,78,79,86,87,109,111,113

Kayıkane 17,43,

Konak 47

Koru 12,118,23,24,

Köşk 9,12,18,68,77

Köy 9

Kulübe 23

-L-

Limonata

Limonluk 76,77,79,80

Lokanta 9

Lokum 71

London 90

-M-

Mahalle 7,8,30,47,66,72

Mektep 8,45

Mescit 9

Mezarlık 9,10,11,12,13,66,79,112

Mısır 28,48,60

Mutfak 43

Müze 89

-O-

Oda

15,16,17,18,19,22,40,56,62,68,70,73,74,75,76,78,79,80,81,82,83,84,85,86,87,88,92,93,95,96,97,110,111,114

Otel 9

-P-

Paris 31

Pastahane 9

Paşabahçe 47

-R-

Rihtım 42,56,60,67,68,74,113,114,115,

Rumelihisarı 9,10,11,47,53,54,66,69,78,102

-S-

Sahne 65,66

Saray 16,18,19,47

Selamlık 16,18,19,68,71,113

Sofa 15,16,17,18,69,70,73,74,76,86,90,111

-Ş-

Şarap 81

Şeker 8

Şerbet 71,85

-T-

Tatlı 41

Tekke 9

Turunç 80

-Ü-

Üsküdar 47,91

-V-

Venedik 25,26

-Y-

Yalı

7,8,9,12,14,15,16,17,18,20,21,22,23,24,25,26,28,36,40,41,42,43,48
50,51,53

Yeniköy 54

KAYNAKÇA

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi

Ahmet Kabaklı Türk Edebiyatı.

Abdülhak Şinasi Hisar Fehmi Bey ve Biz Yayın No: 127